

SIPRI YEARBOOK 2025

Armaments,
Disarmament and
International
Security

Samenvatting in het Nederlands

vlaams
vredes**instituut**

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE

SIPRI is een onafhankelijk internationaal instituut dat onderzoek doet naar conflicten, bewapening, wapenbeheersing en ontwapening. SIPRI is opgericht in 1966 en levert informatie, analyses en aanbevelingen, gebaseerd op open bronnen, aan beleidsmakers, onderzoekers, media en het geïnteresseerde publiek.

THE SIPRI YEARBOOK

Het *SIPRI Yearbook 2025* presenteert een combinatie van originele gegevens op domeinen als de wereldwijde militaire uitgaven, internationale wapenhandel, wapenproductie, kernmachten, gewapende conflicten en multilaterale vredesoperaties met state-of-the-art analyses van belangrijke aspecten van wapenbeheersing, vrede en internationale veiligheid.

Deze brochure is een samenvatting van het SIPRI Yearbook 2025 en bevat een selectie van gegevens en analyses daaruit.

INHOUD

Deel I. Internationale veiligheid en gewapende conflicten in 2024

1. Internationale stabiliteit, menselijke veiligheid en de nucleaire uitdaging	1
2. Gewapende conflicten en conflictbeheersing	2

Deel II. Militaire uitgaven en bewapening in 2024

3. Militaire uitgaven	4
4. Wapenproductie en militaire diensten	6
5. Internationale wapenoverdrachten	7
6. De nucleaire strijdkrachten in de wereld	10
7. Proliferatie en gebruik van raketten en bewapende onbemenste luchtvaartuigen	12

Deel III. Non-proliferatie, wapenbeheersing en ontwapening in 2024

8. Nucleaire ontwapening, wapenbeheersing, non-proliferatie en veiligheid	15
9. Chemische wapens en veiligheidsrisico's	17
10. Biologische wapens en veiligheidsrisico's	19
11. Controle op conventionele wapens en de regulering van onmenselijke wapens	20
12. Kunstmatige intelligentie en internationale vrede en veiligheid	22
13. Cyber- en digitale bedreigingen	23
14. Beheer van ruimteveiligheid	25
15. Controle op <i>dualuse</i> - en wapenhandel	26

Bijlagen	29

1. INTERNATIONALE STABILITEIT, MENSELIJKE VEILIGHEID EN DE NUCLEAIRE UITDAGING

DAN SMITH, DIRECTEUR SIPRI

De mondiale veiligheid bleef in 2024 verslechteren. De belangrijkste aanwijzingen voor de aanhoudende verslechtering waren onder meer de grote gewapende conflicten in Ethiopië, Gaza, Myanmar, Soedan en Oekraïne. De militaire uitgaven stegen ondertussen voor het tiende achtereenvolgende jaar en overschreden de 2,7 biljoen Amerikaanse dollar in 2024. Ook de ecologische ontwrichting hield aan: 2024 was het eerste recordjaar waarin de gemiddelde temperatuur wereldwijd duidelijk meer dan 1,5 graden Celsius boven het pre-industriële gemiddelde lag. Nieuwe onzekerheden ontstonden in het eerste kwartaal van 2025 na de verkiezing van Donald J. Trump tot president van de Verenigde Staten, wat een duidelijke breuk betekende met het voorgaande Amerikaanse beleid en met de aannames over wereldveiligheid en bondgenootschappen.

Een nieuwe nucleaire wapenwedloop?

Het tijdperk waarin het aantal kernwapens werd verminderd lijkt achter ons te liggen. De bilaterale wapenbeheersing tussen Rusland en de VS verkeert al jaren in een crisis en is nu vrijwel beëindigd. In Europa, het Midden-Oosten en Oost-Azië laaien nationale debatten op over nucleaire status en strategie, wat erop wijst dat meer staten tot de nucleaire club kunnen toetreden. De signalen wijzen op een nieuwe kwalitatieve nucleaire wapenwedloop, waarvan, vergeleken met de vorige, de risico's waarschijnlijk diverser en ernstiger zullen zijn. Belangrijke terreinen van competitie zijn voorts cyberspace, outer space

(de ruimte) en de oceanen. Het begrip van wie er vooroploopt in de race zal dus nog ongrijpbaarder worden, en de oude, grotendeels numerieke formules voor wapenbeheersing zullen niet langer volstaan.

De uitdaging aangaan

Met de terugkeer van president Trump in het Witte Huis is er sprake van een herhaling van de paradoxale situatie die zich al tijdens zijn eerste ambtstermijn voordeed, een situatie waarin geen van de drie grootmachten zich inzet voor de verdediging en handhaving van de wereldorde. China, als een opkomende macht, Rusland, als een tanende macht, en de VS onder Trump als een diep verdeelde macht, streven er allemaal naar om zich te bevrijden van de beperkingen van overeengekomen regels zodra die hen ongunstig uitkomen. Eén manier om vooruit te komen is dat middelgrote en kleine mogendheden in coalities met gelijkgestemde regeringen gaan samenwerken aan specifieke doelen. Samenwerking is waardevol, zelfs als dat niet alomvattend is. Het is een pragmatische, haalbare aanpak: het nieuwe realisme.

Een terugkeer naar een tijdperk van vermindering van het wereldwijde nucleaire arsenaal vereist echter overeenstemming tussen de drie grootmachten. Er is een nieuw algemeen begrip nodig dat je met kernwapens geen veiligheid kunt kopen en dat hun bestaan evenwichtig gedrag van politieke leiders vereist. Initiële kleine stappen om risico's te reduceren kunnen een ramp helpen voorkomen. Samen met de stem van een goed geïnformeerd publiek kunnen die stappen ook druk zetten op de drie grootmachten om verdere acties te ondernemen richting de reductie van hun kernwapenarsenaal. ●

2. GEWAPENDE CONFLICTEN EN CONFLICTBEHEERSING

In 2024 bleef het landschap van gewapende conflicten wereldwijd verslechteren met grootschalig geweld in meerdere regio's. Misschien wel de meest uitgesproken verandering in gewapende conflicten sinds 2021 is de terugkeer van uitgebreide conventionele oorlogsvoering tussen staten in Europa en grensoverschrijdende, door staten geleide militaire agressie in het Midden-Oosten.

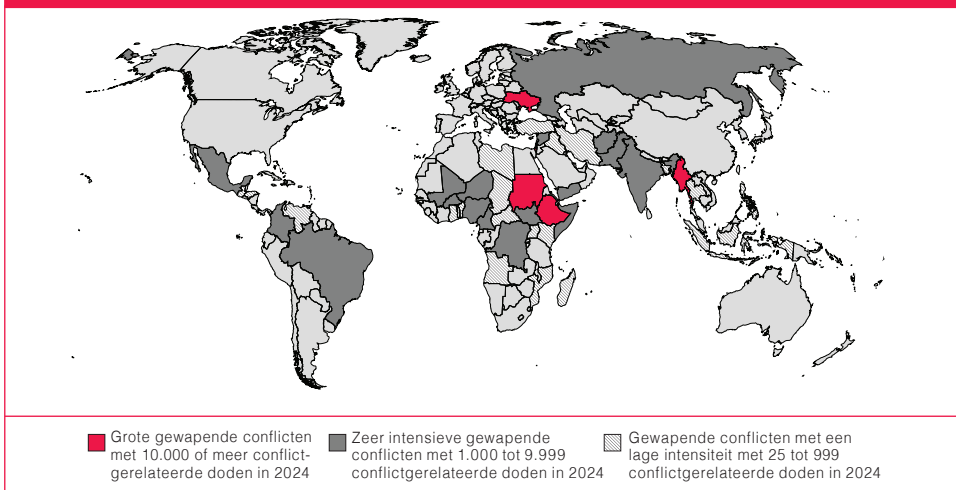
Hoewel het aantal locaties met gewapende conflicten licht daalde, van 51 in 2023 naar 49 in 2024, steeg het geschatte aantal dodelijke slachtoffers van 188.000 in 2023 naar 239.000 in 2024. Dat was het hoogste jaartotaal in de periode 2018–2024 (de periode waarover consistente data beschikbaar zijn). Er waren vijf grote conflicten met meer dan 10.000 doden: de oorlogen tussen Israël en Hamas en tussen Rusland en Oekraïne, de burgeroorlogen in Myanmar en Soedan en de subnationale

conflicten in Ethiopië. Het aantal conflicten met 1.000 tot 9.999 doden daalde van 20 in 2023 naar 19 in 2024. Buiten Europa speelden de meeste oorlogen zich nog altijd af binnen staten – of clusters van staten met poreuze grenzen – vaak met betrokkenheid van niet-statelijke gewapende groeperingen. De internationale dimensie bleef belangrijk: externe mogendheden intervierden militair of boden aanzienlijke steun aan strijdende partijen.

Europa

Europa telde in 2024 de meeste conflictgerelateerde doden (77.771), terwijl het in 2018–2021 nog de regio met het laagste jaarlijkse aantal was. Het dodental verdubbelde tussen 2023 en 2024 door de intensivering van de oorlog tussen Rusland en Oekraïne. Er waren meer gevechten binnen Rusland, aan beide partijen werden door ondersteunende staten meer wapens en hulp geleverd, en Noord-Korea stuurde troepen om Rusland

GEWAPENDE CONFLICTEN NAAR AANTAL GESCHATTE CONFLICTGERELATEERDE DODEN IN 2024

Opmerking: De in deze kaart gebruikte grenzen impliceren geen goedkeuring of aanvaarding door SIPRI.

te steunen. Eind 2024 controleerde Rusland bijna een vijfde van Oekraïne. Russische luchtaanvallen vonden plaats gedurende het hele jaar en Oekraïne reageerde, maar op kleinere schaal. Er waren geen officiële vredesbesprekingen tussen Rusland en Oekraïne, maar de herverkiezing van Donald Trump leidde tot de verwachting dat het Amerikaanse beleid in 2025 herzien zou worden.

Het Midden-Oosten en Noord-Afrika

Het aantal slachtoffers van de voortdurende oorlog in Gaza steeg aanzienlijk in 2024: er vielen meer dan 45.500 Palestijnse doden, 90 procent van de bevolking raakte ontheemd en een groot deel van het gebied werd gereduceerd tot puin. De oorlog breidde zich ook op meerdere fronten uit: het geweld op de Westelijke Jordaanoever steeg tot recordhoogte, Israël lanceerde een campagne tegen Hezbollah in Libanon, het conflict tussen Iran en Israël escaleerde van een proxyoorlog tot een reeks directe vuurgevechten, en de acties van Israël droegen ook onbedoeld bij tot de onverwachte en snelle val van de regering van president Bashar al-Assad in Syrië, waardoor de dertienjarige Syrische burgeroorlog een onzeker eindspel inluidde. De andere gewapende conflicten in de regio in Irak, Libië, Turkije en Jemen zijn de afgelopen jaren in intensiteit afgenomen zonder dat er duurzame oplossingen zijn gevonden.

Sub-Sahara-Afrika

Sub-Sahara-Afrika bleef in 2024 de regio met de meeste gewapende conflicten (21), hoewel er per conflict vaak minder dan 1000 dodelijke slachtoffers vielen. Ook fluctueerde de intensiteit van het geweld aanzienlijk. Tussen 2023 en 2024 was er

een opmerkelijke daling van het aantal conflictgerelateerde doden in enkele landen met zeer intensieve gewapende conflicten, waaronder Burkina Faso (-12 procent), Mali (-7,0 procent), Somalië (-35 procent) en Zuid-Soedan (-16 procent). Andere gewapende conflicten escaleerden, met stijgingen in het aantal dodelijke slachtoffers in Ethiopië (+152 procent) en Niger (+48 procent). De burgeroorlog in Soedan was in 2024 nog verantwoordelijk voor bijna 24 procent van alle conflictgerelateerde dodelijke slachtoffers onder de Sahara, hoewel het aantal dodelijke slachtoffers van die burgeroorlog jaarlijks een beetje daalt.

Noord- en Zuid-Amerika en Azië en Oceanië

Noord- en Zuid-Amerika waren de enige regio's die in 2018-2024 geen groot gewapend conflict kenden. De twee landen met het hoogste aantal dodelijke slachtoffers in 2024 – Brazilië en Mexico – hadden vooral te kampen met crimineel in plaats van politiek geweld. In Haïti escaleerde het bendegeweld in de loop van het jaar, ondanks de lang uitgestelde komst van internationale veiligheidshulp in juni. Het aantal conflictgerelateerde doden in Azië en Oceanië is sinds 2021 meer dan gehalveerd, ondanks de burgeroorlog in Myanmar.

Vredesprocessen

In 2024 deden zich enkele opmerkelijke ontwikkelingen voor in vredesprocessen die tot doel hebben, (herhaling van) gewapend geweld te voorkomen: China en India bezworen de spanningen langs hun betwiste grens; China en de Filipijnen zetten een conflictoplossingsproces op om hun aanpak van maritieme geschillen te

verbeteren; en Kirgizië en Tadzjikistan losten een langdurig grensgeschil op. Weinig vredesprocessen behorende bij lopende gewapende conflicten boekten in 2024 echter vooruitgang. Terwijl er enige verdere vooruitgang werd geboekt in Zuid-Soedan, waren er tegenslagen voor vredesprocessen in Colombia, Ethiopië, de Filipijnen en Jemen. ●

3. MILITAIRE UITGAVEN

De geschatte wereldwijde militaire uitgaven stegen in 2024 voor het tiende achtereenvolgende jaar tot 2,7 biljoen dollar, onder invloed van de oorlog tussen Rusland en Oekraïne en andere gewapende conflicten en geopolitieke spanningen. De stijging van 9,4 procent in de totale militaire uitgaven in 2024 stuwde de geschatte wereldwijde uitgaven naar het hoogste niveau dat ooit door SIPRI werd geregistreerd. Als gevolg daarvan steeg de mondiale militaire last – de verhouding van de mondiale militaire uitgaven tot het mondiale bruto binnenlands product (bbp) – tot 2,5 procent. Voor landen met grote of zeer intensieve gewapende conflicten in 2024 bedroeg de gemiddelde militaire last 4,4 procent, vergeleken met 1,9 procent in landen zonder een dergelijk conflict.

Tussen 2015 en 2024 namen de wereldwijde militaire uitgaven met 37 procent toe en stegen ze in alle vijf geografische regio's. De grootste stijging vond plaats in Europa (+83 procent), gevolgd door Azië en Oceanië (+46 procent), Noord- en Zuid-Amerika (+19 procent), het Midden-Oosten (+19 procent) en Afrika (+11 procent).

De Verenigde Staten bleven veruit de grootste militaire besteder ter wereld. Hun uitgaven – 997 miljard dollar in 2024 – waren 3,2 keer zo hoog als die van de volgende grootste besteder, China.

In 2024 stegen de militaire uitgaven in alle Europese landen met uitzondering van Malta, aangezien de totale Europese uitgaven met 17 procent toenamen. De uitgaven in Rusland (+38 procent) en Oekraïne (+2,9 procent) stegen in de loop van het jaar, terwijl 17 van de 30 Europese leden van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) de uitgavenrichtlijn van de alliantie van 2,0 procent van het BBP

**WERELDWIJDE MILITAIRE UITGAVEN
IN 2024**

Regio	Beste- dingen (US\$ milj.)	Verande- ringen (%) 2023-24
<i>Afrika</i>	52,1	3,0
Noord-Afrika	30,2	8,8
Sub-Sahara-Afrika	21,9	-3,2
<i>Amerika</i>	1.100	5,8
Centraal-Amerika en het Caribisch gebied	19,8	31
Noord-Amerika	1.027	5,7
Zuid-Amerika	53,6	-0,1
<i>Azië en Oceanië</i>	629	6,3
Centraal-Azië	1,9	-5,5
Oost-Azië	433	7,8
Oceanië	37,0	1,5
Zuid-Azië	102	1,0
Zuidoost-Azië	54,9	7,5
<i>Europa</i>	693	17
Centraal- en West-Europa	472	14
Oost-Europa	221	24
<i>Midden-Oosten</i>	(243)	15
Wereld totaal	2.718	9,4

( ) = onzekere schatting.

Opmerking: Uitgavencijfers zijn in miljarden US dollar, tegen actuele (2024) prijzen en wisselkoersen. Veranderingen zijn in reële termen, gebaseerd op constante (2023) Amerikaanse dollars.

De spanningen tussen landen en China beïnvloedden de uitgavenbeslissingen in de hele regio in 2024: in Japan bijvoorbeeld stegen de uitgaven met 21 procent, de grootste jaarlijkse uitgavenstijging sinds 1952.

De geschatte militaire uitgaven in het Midden-Oosten stegen in 2024 met 15 procent, met stijgingen bij alle drie de grootste besteders in de regio: Saoedi-Arabië (+1,5 procent), Israël (+65 procent) en Turkije (+12 procent). ●

bereikten of overschreden, met opmerkelijke uitgavenstijgingen in Roemenië (+43 procent), Nederland (+35 procent), Zweden (+34 procent), Polen (+31 procent) en Duitsland (+28 procent).

In Azië en Oceanië stegen de geraamde militaire uitgaven voor het 35ste achtereenvolgende jaar. De uitgaven van China, die met 7,0 procent stegen tot 314 miljard dollar in 2024, waren goed voor de helft van het regionale totaal.

4. WAPENPRODUCTIE EN MILITAIRE DIENSTEN

De SIPRI Top 100

De wapeninkomsten van de honderd grootste wapenproducerende en militaire dienstverlenende bedrijven (de SIPRI Top 100) bedroegen in 2023 (het meest recente jaar waarvoor gegevens beschikbaar zijn) in totaal 632 miljard Amerikaanse dollar. Dit was 2,8 procent hoger dan de inkomsten van de Top 100 voor 2022. De jaarlijkse stijging weerspiegelt de vraag naar militaire uitrusting en diensten als gevolg van de toegenomen bezorgdheid over de veiligheid in de wereld, aanhoudende conflicten en stijgende militaire budgetten. 73 bedrijven in de Top 100 zagen een toename van hun wapeninkomsten in 2023, waaronder 39 die een dubbelcijferige jaarlijkse groei realiseerden. Gezien de aanhoudende vraag en de omvang van de orderportefeuilles van de bedrijven, zullen de wereldwijde wapeninkomsten de komende jaren waar-schijnlijk verder stijgen.

De Verenigde Staten bleven de Top 100 ranglijst domineren, met 41 bedrijven die samen 317 miljard dollar aan totale wapeninkomsten behaalden. Zij zijn goed voor de helft van de totale wapeninkomsten in de Top 100 in 2023. De vijf grootste wapenbedrijven ter wereld in 2023 – wier wapeninkomsten bijna een derde uitmaakten van het totaal in de Top 100 – waren allemaal gevestigd in de VS.

Negen Chinese bedrijven stonden in de Top 100 voor 2023, met drie in de Top 10. De gecombineerde wapeninkomsten van 103 miljard dollar van Chinese bedrijven plaatsten China als tweede in de ranglijst van landen met bedrijven in de Top 10, na de VS.

DE TOP 10 VAN WAPENPRODUCTENTEN EN MILITAIRE DIENSTVERLENERS IN DE WERELD, GERANGSCHIJKT NAAR HUN WAPENINKOMSTEN IN 2023

Bedrijf	Land	Wapeninkomsten (US\$ m.)
1 Lockheed Martin	VS	60.810
2 RTX	VS	40.660
3 Northrop Grumman	VS	35.570
4 Boeing	VS	31.100
5 Algemeen Dynamica	VS	30.200
6 BAE Systemen	UK	29.810
7 Rostec	Rusland	21.730
8 AVIC	China	20.850
9 NORINCO	China	20.560
10 CETC	China	16.050

Opmerking: De inkomsten uit de wapenhandel zijn weergegeven in miljoenen Amerikaanse dollar, tegen constante (2023) prijzen en wisselkoersen.

De categorie 'Land' verwijst naar het land waar de eigendoms- en controlestructuren van het bedrijf gevestigd zijn, d.w.z. de locatie van het hoofdkantoor van een bedrijf.

Door een gebrek aan beschikbare gegevens werden slechts twee Russische bedrijven opgenomen in de Top 100 voor 2023. Hun gecombineerde wapeninkomsten van 25,5 miljard dollar lagen 40 procent hoger dan in 2022.

Fusies en overnametrends

Een van de bepalende trends van de Noord-Amerikaanse en West-Europese wapenindustrieën in de afgelopen jaren is een groeiende golf van fusies en overnames tussen bedrijven, mogelijk gemaakt door lage rentetarieven en toenemende militaire aanbestedingen. Deze trend is vooral uitgesproken in hoogtechnologische sectoren, waaronder die van onbemenste luchtvaartuigen, elektronische

oorlogsvoering en door kunstmatige intelligentie aangedreven cyberwapens. Dit weerspiegelt de verschuiving van de westerse wapenindustrie naar geavanceerde technologieën als antwoord op de eisen van moderne oorlogsvoering en militaire prioriteiten. ●

5. INTERNATIONALE WAPENOVERDRACHTEN

De omvang van de internationale overdrachten van zware wapens is de afgelopen vijftien jaar relatief stabiel gebleven. De omvang van dit soort overdrachten in de vijfjarige periode 2020-2024 lag 0,6 procent lager dan in 2015-2019 en 3,9 procent hoger dan in 2010-2014. De omvang van de overdrachten in 2020-2024 was de op één na hoogste van alle vijfjarige periodes sinds het einde van de Koude Oorlog, maar lag nog steeds ongeveer 35 procent lager dan in de piekjaren van de Koude Oorlog (1980-1984).

De wereldwijde trend sinds 2010-2014 druist misschien in tegen de verwachtingen, omdat hij zich voordoet in een tijd waarin gewapende conflicten en dreigingspercepties in veel delen van de wereld zijn geïntensiveerd, wat geleid heeft tot een brede toename van wapenaankopen. De afgelopen vijftien jaar zijn de internationale wapenoverdrachten, door drie grote factoren – naast vele andere – op ongeveer hetzelfde niveau gebleven: lange aanschaftrajecten, groeiende binnenlandse wapenproductie en economische beperkingen. Achter de stabiele algemene trend gaat echter een veel complexer regionaal beeld schuil en er zijn aanwijzingen, die in 2020-2024 zichtbaarder werden, dat de omvang van de internationale wapenoverdrachten de komende jaren zal toenemen.

Conflicten, spanningen en wapenoverdrachten

Gewapende conflicten en toenemende spanningen tussen staten zijn voor veel landen de belangrijkste drijfveren voor wapenaankopen. De meeste van de grootste afnemers van zware wapens in 2020-2024

hebben in die periode bij militaire gevechtsoperaties geïmporteerde wapens gebruikt. Veel wapenleveranciers zijn rechtstreeks betrokken bij ten minste enkele van de conflicten of worden beïnvloed door gerelateerde spanningen. Dit verklaart deels waarom ze bereid zijn wapens te leveren, zelfs als de overdracht in strijd lijkt te zijn met hun verklaarde wapenexportbeleid. Er zijn drie niet-staatelijke gewapende groepen geïdentificeerd als ontvangers van belangrijke wapens in 2020-2024. Zij bevinden zich in Libanon/Palestina, Libië en Jemen.

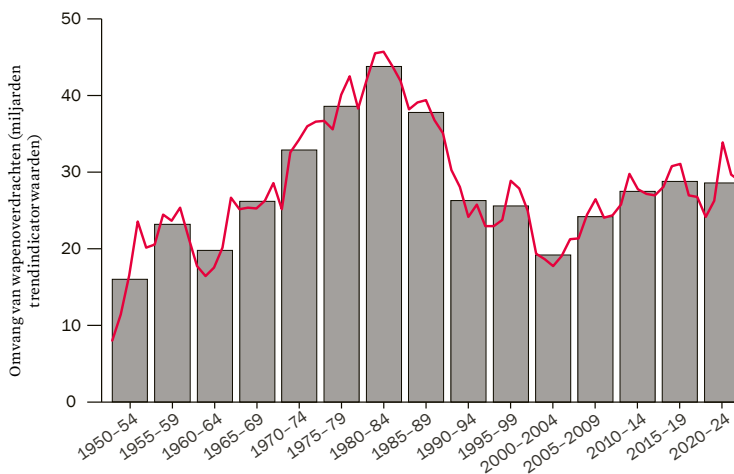
Leveranciers van zware wapens

SIPRI identificeerde 64 staten als leveranciers van zware wapens in de periode 2020-2024, maar de meeste hiervan waren kleine leveranciers. De 25 grootste leveranciers waren goed voor 98 procent van het totale exportvolume, en de top vijf – de Verenigde Staten,

Frankrijk, Rusland, China en Duitsland – voor 71 procent.

De wapenexport van de VS groeide tussen 2015 en 2019 en tussen 2020 en 2024 met 21 procent, waardoor het aandeel in de wereldwijde wapenexport steeg van 35 naar 43 procent. Bekende plannen voor leveringen van zware wapens in de komende jaren wijzen er sterk op dat de VS in de nabije toekomst onbetwist de grootste wapenleverancier ter wereld zal blijven – een positie die bij sommige van hun belangrijkste klanten en bondgenoten tot zorgen leidt over hun afhankelijkheid. Daarentegen is de wapenexport van Rusland tussen 2015 en 2019 en tussen 2020-2024 gehalveerd tot een niveau ver onder enig voorgaande periode van vijf jaar in zijn geschiedenis (of in enige voorgaande periode van vijf jaar sinds 1950 voor zijn voorganger, de Sovjet-Unie). De export van Frankrijk is tussen 2015 en 2019 en tussen 2020 en 2024 met 11 procent gestegen, waarmee Frankrijk in de periode 2020-

DE TREND IN OVERDRACHTEN VAN BELANGRIJKE WAPENS, 1950-2024

Opmerking: Het staafdiagram toont de gemiddelde jaarlijkse omvang van wapenoverdrachten voor perioden van vijf jaar en het lijndiagram toont de jaarlijkse totalen.

DE BELANGRIJKSTE LEVERANCIERS EN ONTVANGERS VAN ZWARE WAPENS IN 2020-2024

Wereldwijd aandeel Exporteurs (%)		Wereldwijd aandeel Importeurs (%)	
1 USA	43	1 Oekraïne	8,8
2 Frankrijk	9,6	2 India	8,3
3 Rusland	7,8	3 Qatar	6,8
4 China	5,9	4 Saoedi-Arabië	6,8
5 Duitsland	5,6	5 Pakistan	4,6
6 Italië	4,8	6 Japan	3,9
7 UK	3,6	7 Australië	3,5
8 Israël	3,1	8 Egypte	3,3
9 Spanje	3,0	9 VS	3,1
10 Zuid-Korea	2,2	10 Koeweit	2,9

2024 de op één na grootste leverancier van zware wapens is.

Ontvangers van zware wapens

SIPRI identificeerde 162 staten als ontvangers van zware wapens in de periode 2020-2024. De vijf grootste wapenontvangers waren Oekraïne, India, Qatar, Saudi-Arabië en Pakistan, die samen 35 procent van de totale wapeninvoer realiseerden.

De wapeninvoer van Oekraïne steeg bijna 100 keer ten opzichte van de periode 2015-2019, met minstens 35 staten die hen zware wapens leverden, meestal in de vorm van hulp.

China, decennialang een van de grootste ontvangers van wapens, heeft de wapeninvoer tussen 2015-2019 en 2020-2024 met twee derde zien dalen, terwijl het zijn binnenlandse wapenproductiecapaciteit bleef uitbreiden.

De regio die in 2020-2024 de grootste hoeveelheid zware wapens ontving, was Azië en Oceanië. Staten in Azië en Oceanië waren goed voor 33 procent van alle wapenoverdrachten wereldwijd, gevolgd door die in Europa (28 procent), het Midden-Oosten (27 procent), Noord- en

INVOER VAN ZWARE WAPENS, PER REGIO

Ontvang-ende regio	Wereldwijd aandeel (%), 2020-24	Verandering (%) in invoervolume van 2015-19 tot 2020-24
Afrika	4,5	-44
Amerika	6,2	13
Azië en Oceanië	33	-21
Europa	28	155
Midden-Oosten	27	-20

Zuid-Amerika (6,2 procent) en tot slot Afrika (4,5 procent). Tussen 2015-2019 en 2020-2024 is de stroom wapens naar Europa met 155 procent toegenomen, een niveau dat veel hoger ligt dan in elk van de zes voorgaande periodes van vijf jaar. De stroom naar Noord- en Zuid-Amerika nam ook toe (+13 procent), terwijl de stromen naar Afrika (-44 procent), Azië en Oceanië (-21 procent) en het Midden-Oosten (-20 procent) afnamen. ●

6. DE NUCLEAIRE STRIJKKRACHTEN IN DE WERELD

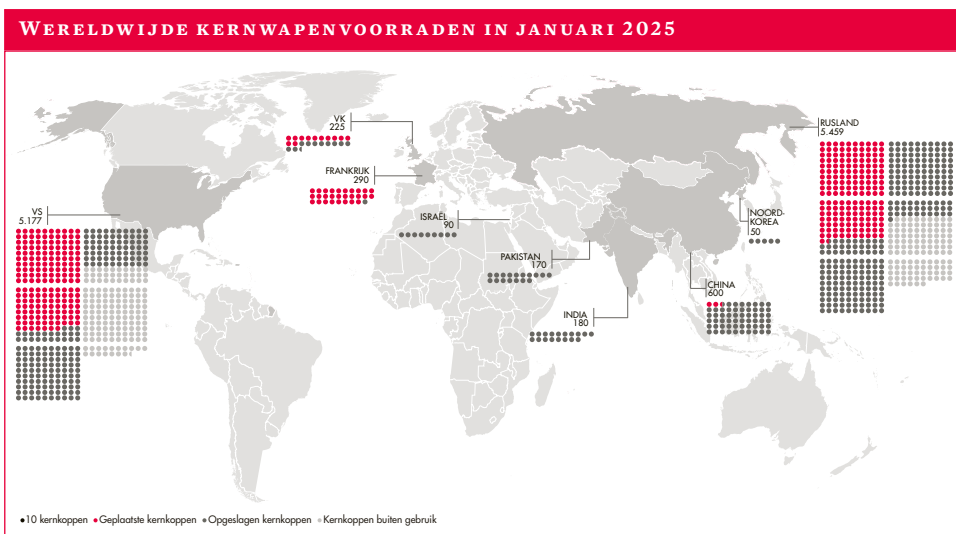
Aan het begin van 2025 bezaten negen staten – de Verenigde Staten, Rusland, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, China, India, Pakistan, de Democratische Volksrepubliek Korea (Noord-Korea) en Israël – samen ongeveer 12.241 kernwapens, waarvan er 9.614 beschouwd werden als potentieel operationeel beschikbaar. Naar schatting 3.912 van deze kernkoppen werden op bases geplaatst bij operationele strijdkrachten, waaronder ongeveer 2.100 die, gemonteerd op ballistische raketten, in hoge operationele staat van paraatheid werden gehouden.

In het algemeen blijft het aantal kernkoppen in de wereld afnemen, doordat de VS en Rusland kernkoppen ontmantelen die niet meer worden gebruikt. Het aantal kernkoppen dat jaarlijks wordt ontmanteld, lijkt echter af te nemen en het lijkt waarschijnlijk dat het tempo waarin buiten

gebruik gestelde kernkoppen worden ontmanteld, binnenkort zal worden overtroffen door het tempo waarin nieuwe kernkoppen wereldwijd aan de arsenalen worden toegevoegd. Het beoordelen van de status van nationale kernwapenarsenalen wordt bemoeilijkt door een gebrek aan transparantie.

Trends in de modernisering van kernwapens

Alle negen kernwapenstaten hebben hun kernwapenarsenaal in 2024 verder versterkt en sommige hebben in de loop van het jaar nieuwe kernwapensystemen of wapensystemen met kernwapens ingezet. De VS en Rusland bezitten samen bijna 90 procent van alle kernkoppen en beide hebben uitgebreide programma's lopen om hun kernkoppen, leveringssystemen en productiefaciliteiten voor kernwapens te moderniseren en te vervangen. China zit middenin een aanzienlijke modernisering en uitbreiding van zijn kernwapenarsenaal,

Opmerking: De weergegeven grenzen op de kaart impliceren geen goedkeuring of aanvaarding door SIPRI.

KERNMOGENDHEDEN IN DE WERELD IN JANUARI 2025

	Militaire voorraad ^a			Kernkoppen buiten gebruik ^d	Totale inventaris ^e
	Geplaatste kernkoppen ^b	Opgeslagen kernkoppen ^c	Totaal		
VS	1.770	1.930	3.700	1.477	5.177
Rusland	1.718	2.591	4.309	1.150	5.459
UK	120	105	225	–	225
Frankrijk	280	10	290	..	290
China	24	576	600	–	600
India	–	180	180	..	180
Pakistan	–	170	170	..	170
Noord-Korea	–	50	50	..	50
Israël	–	90	90	..	90
Totaal	3.912	5.702	9.614	2.627	12.241

.. = niet van toepassing of niet beschikbaar; – = nihil of een verwaarloosbare waarde.

Opmerkingen: Alle cijfers zijn bij benadering en zijn schattingen op basis van openbare informatie of beoordelingen door de auteurs. SIPRI herziet de gegevens over de wereldkernmachten elk jaar op basis van nieuwe informatie en updates van eerdere beoordelingen. Landen zijn gerangschikt op datum van eerste bekende kernproef; er is echter geen overtuigend open-source bewijs dat Israël zijn kernwapens heeft getest.

^a ‘Militaire voorraad’ verwijst naar alle gebruikte kernkoppen en kernkoppen in centrale opslag die mogelijk na enige voorbereiding kunnen worden ingezet.

^b ‘Geplaatste kernkoppen’ zijn kernkoppen gemonteerd op raketten of aanwezig op bases met operationele strijdkrachten.

^c ‘Opgeslagen kernkoppen’ bevinden zich in een centrale opslag en vereisen enige voorbereiding (bijvoorbeeld de installatie van bepaalde onderdelen, transport en het laden op lanceerinrichtingen) voordat ze kunnen worden ingezet.

^d ‘Kernkoppen buiten gebruik’ zijn uit de militaire voorraad gehaald maar nog niet ontmanteld.

^e ‘Totale inventaris’ omvat zowel de opgeslagen kernkoppen als de buiten gebruik gestelde kernkoppen die op ontmanteling wachten.

dat in de loop van het jaar naar schatting is toegenomen van 500 tot 600 kernkoppen. De kernwapenarsenalen van de andere nucleair bewapende staten zijn kleiner, maar ze zijn allemaal bezig met de ontwikkeling of inzet van nieuwe wapensystemen of hebben aangekondigd van plan te zijn dit te doen.

Rusland, China, India, Pakistan en Noord-Korea gebruiken dual-capable raketten en er wordt aangenomen dat ze allemaal bezig zijn met het moderniseren van deze capaciteiten. Tot halverwege de

jaren 2000 hadden alleen Frankrijk, Rusland, het VK en de VS raketten met meerdere kernkoppen. Sindsdien heeft China twee rakettypen met meerdere kernkoppen ontwikkeld, terwijl India, Pakistan en Noord-Korea momenteel allemaal aan deze innovatie werken. De VS, Rusland, het VK en Frankrijk waren pioniers op het gebied van zeegebaseerde kernwapens, maar de laatste jaren zijn deze capaciteiten wijdverbreid geraakt, vooral in de vier nucleair bewapende staten in de Indo-Pacifische regio.

Nucleaire doctrines en collectieve afspraken

In november 2024 heeft Rusland zijn officiële kernwapendoctrine geüpdatet, waarbij het aantal situaties waarin Rusland kernwapens zou kunnen gebruiken, leek te worden uitgebreid. Zowel Rusland als Wit-Rusland bleven in 2024 beweren dat Rusland kernwapens had gestationeerd op Wit-Russisch grondgebied, al ontbreekt sluitend bewijs hiervoor.

Uitgebreide nucleaire afschrikking vormt sinds de oprichting een essentieel onderdeel van het collectieve veiligheidsbeleid van de NAVO. Discussies over de toekomst van deze afspraken, grotendeels uitgelokt door de grootschalige invasie van Rusland in Oekraïne in 2022, werden in 2024 voortgezet. Begin 2025 bevestigden de VS dat ze hun nucleaire zwaartekrachtbommen op militaire bases buiten de VS hadden vervangen door verbeterde versies. ●

7. PROLIFERATIE EN GEBRUIK VAN RAKETTEN EN BEWAPENDE ONBEMENSTE LUCHTVAARTUIGEN

De ontwikkelingen in 2024 bevestigden opnieuw de prominente rol van raketten en bewapende onbemenste vliegtuigen (UAV's) in moderne veiligheids- en militaire strategieën. De ontwikkelingen gedurende het jaar werden bepaald door zowel het aanhoudende en grootschalige gebruik van dergelijke wapens in conflicten – met name in de oorlog tussen Rusland en Oekraïne en in de Iraanse raketaanvallen op Israël in verband met de oorlog tussen Israël en Hamas – als door het onderliggende en expliciete gebruik van raketten als machtsmiddel en signaal in deze conflicten en elders. Samen met de noodzaak om voorraden aan te vullen, draagt de perceptie van de militaire waarde en het nut van raketten, lucht- en raket-afweersystemen en bewapende UAV's bij aan de groeiende vraag naar de huidige raket- en UAV-types en de ontwikkeling van een nieuwe generatie van beide technologieën.

Gebruik van raketten en bewapende UAV's in de oorlog tussen Rusland en Oekraïne

Rusland bleef in 2024 op grote schaal conventioneel bewapende ballistische raketten, kruisraketten en eenrichtingsaanvals-UAV's gebruiken tegen Oekraïense strijdkrachten, kritieke infrastructuur en burgers. Oekraïne meldde dat er tussen januari en september 2024 bijna 5.500 van dergelijke systemen op Oekraïne waren afgevuurd, dat waren gemiddeld meer dan 20 lanceringen per dag. In november 2024 testte Rusland de nieuwe dual-capable Oreshnik-middellangeafstandsraket met meerdere onafhankelijk richtbare conventionele springladingen tijdens een aanval op Dnipro.

Hoewel Oekraïne moeite had om de geringste hoeveelheden raketten te verkrijgen, had ook Oekraïens gebruik van raketten en langeafstands-UAV's effect op het conflict. In november 2024 gaven de Verenigde Staten Oekraïne toestemming om door de VS geleverde systemen te gebruiken om doelen dieper op Russisch grondgebied aan te vallen, om Russische infrastructuur, logistiek en militaire middelen uit te kunnen schakelen.

Opbouw van raketarsenalen in Europa

Er is een groeiende vraag naar raketten in Europa – om de aan Oekraïne geleverde raketten te vervangen, om de voorraden uit te breiden in overeenstemming met de heersende dreigingsomgeving en om waargenomen hiaten in de capaciteiten aan te pakken door de ontwikkeling van nieuwe offensieve en defensieve systemen. Dit kan op zijn beurt een nieuwe wapenwedloop in Europa ontketenen, vooral in de klasse van raketten die voorheen verboden waren door het nu ter ziele gegane INF-verdrag (Intermediate-Range Nuclear Forces) uit 1987. Het bewijs voor een 'raketrenaissance' in Europa kwam in juli 2024 in twee afzonderlijke, maar gerelateerde ontwikkelingen. In die maand kwamen Duitsland en de VS overeen om vanaf 2026 verschillende Amerikaanse grondraketten in Duitsland te stationeren, terwijl Frankrijk, Duitsland, Italië en Polen een intentieverklaring ondertekenden, later gevolgd door Zweden en het Verenigd Koninkrijk, over de gezamenlijke productie van middellangeafstands-raketten in het kader van het nieuwe Europees project voor langeafstand aanvalswapens.

Gebruik van raketten en bewapende UAV's in het Midden-Oosten

Toen de oorlog in Gaza in 2024 oversloeg naar Iran en verschillende van zijn geallieerde militias, waaronder Hezbollah in Libanon en de Houthis in Jemen, werd het gebruik van raketten, UAV's en – in mindere mate – precisieraketten voortgezet. Dergelijke wapens werden gebruikt bij aanvallen op Israël en op schepen in de Rode Zee, terwijl Israël ze gebruikte bij zijn bombardementen op Gaza en aanvallen op Iran, Hezbollah in Libanon en andere niet-staatelijke gewapende groeperingen in Irak en Syrië.

Toenemend gebruik van UAV's in Sub-Sahara-Afrika

Het gebruik van bewapende UAV's is bevestigd in ten minste zes conflicten in Sub-Sahara-Afrika – in Burkina Faso, Ethiopië, Mali, Nigeria, Somalië en Soedan – waarbij tussen november 2021 en november 2024 meer dan 940 burgers zijn gedood. Het gebruik van UAV's door niet-staatelijke gewapende groeperingen in de regio bevindt zich nog in een vroeg stadium, maar neemt naar verluidt toe in zowel frequentie als geografisch bereik, vooral in gewapende conflicten in grensregio's in West-Afrika, zoals de Liptako-Gourma-regio (Burkina Faso, Mali en Niger) en het Tsjaadbekken (Kameroen, Tsjaad, Niger en Nigeria), en eveneens in de Centraal-Afrikaanse Republiek, de Democratische Republiek Congo, Mozambique en Somalië.

Transparantie en vertrouwenwekkende mechanismen

Wereldwijde regelingen en normen voor raketten en bewapende UAV's blijven onderontwikkeld. Sinds het uiteenvallen

van het INF-verdrag in 2019 blijven alleen transparantie- en vertrouwenwekkende mechanismen, zoals de Haagse Gedragscode tegen de verspreiding van ballistische raketten (HCOC), en non-proliferatiemaatregelen, waaronder strategische handelscontroles, over. In januari 2024 werd Qatar de 145ste staat die de HCOC onderschreef, waarmee het pas de vierde staat in het Midden-Oosten was die dat deed.

Er bestaat geen specifiek multilateraal proces voor de regulering van bewapende onbemenste luchtvaartuigen. Om iets te

doen aan de bezorgdheid over het toenemende gebruik van UAVs, publiceerde een groep van 21 staten in maart 2024 een gezamenlijke verklaring over deze kwestie. De verklaring herhaalde de noodzaak om het debat te intensiveren over manieren om de transparantie, het toezicht en de verantwoording bij de verwerving, de overdracht en het gebruik van bewapende UAV's te verbeteren, en stelde een multilaterale uitwisseling van standpunten voor. ●

AANTAL STATEN DIE DE HCOC ONDERSCHRIJVEN, PER REGIO, JANUARI 2024

Regio	Aantal staten in regio	Aantal onder-schrijvende staten	Aandeel in regio (%)
Afrika	53	42	79
Amerika	35	23	66
Azië en Oceanië	44	28	64
Europa	48	48	100
Midden-Oosten	15	4	27
Totaal	195	145	74

Opmerking: Staten in elke regio verwijzen naar lidstaten van de Verenigde Naties samen met de Cookeilanden en de Heilige Stoel (die beide de code hebben onderschreven).

Bron: Haagse Gedragscode, 'Onderschrijvende staten', geraadpleegd in januari 2024.

8. NUCLEAIRE ONTwapening, WAPENBEHEERSING, NON-PROLIFERATIE EN VEILIGHEID

Nucleaire ontwapening, wapenbeheersing en non-proliferatie stonden eind 2024 onder zware druk. Tegen het einde van 2024 leek nucleaire ontwapening moeilijker bereikbaar dan ooit sinds het einde van de Koude Oorlog, vooral omdat de strategische dialoog tussen Rusland en de Verenigde Staten effectief is stopgezet. Er waren positievere ontwikkelingen in het engagement tussen China en de VS, maar de dialoog over kernwapengerelateerde kwesties werd ondermijnd door spanningen over de steun van de VS aan Taiwan en de economische sancties tegen China. Het dreigende aflopen van het Russisch-Amerikaanse verdrag van 2010 over maatregelen voor de verdere vermindering en beperking van strategische aanvalswapens (Nieuw START-verdrag) in 2026, in combinatie met discussies in de VS voor het versterken van afschrikking om het groeiende kernwapenarsenaal van China tegen te gaan, verhogen het vooruitzicht van een ongereguleerde opbouw van kernwapens in de toekomst. De toenemende nucleaire risico's en spanningen tussen grootmachten bleven ook in 2024 een schaduw werpen over belangrijke multilaterale kaders voor nucleaire wapenbeheersing, ontwapening en non-proliferatie.

De NPV-herzieningscyclus

De verkorte herzieningscyclus van het Verdrag inzake de niet-verspreiding van kernwapens (NPV) van 1968 is voortgezet met de tweede bijeenkomst van de voorbereidende commissie in Genève in de aanloop naar de toetsingsconferentie van 2026. Ontevredenheid over het tempo van nucleaire ontwapening, bezorgdheid

over de toegenomen rol van kernwapens in de internationale politiek, en meningsverschillen over een groot aantal andere kwesties lieten zien dat het bereiken van consensus in deze herzieningscyclus moeilijk zal blijven.

Het Alomvattend Kernstopverdrag

Wanneer, en als, het Alomvattend Kernstopverdrag (CTBT) van 1996 in werking treedt, zal het kernwapenproeven, en alle andere kernexplosies, overal verbieden. Papoea-Nieuw-Guinea ratificeerde het CTBT in 2024, wat het totale aantal ratificerende staten op 178 brengt. Nadat Rusland zijn ratificatie van het CTBT in 2023 had ingetrokken, gaf het te kennen klaar te zijn voor hernieuwde kernproeven als de VS daartoe over zou gaan. De VS, die het verdrag wel hebben ondertekend maar niet geratificeerd, hebben hun beleid rond het vergroten van transparantie voortgezet door een delegatie van internationale functionarissen een inspectiebezoek te laten brengen aan hun testlocaties.

Het Verdrag inzake het verbod op kernwapens

Het Verdrag tot verbod op kernwapens (TPNW) uit 2017 heeft als doel kernwapens volledig uit te bannen. Het bleef internationale steun krijgen van niet-kernwapenstaten in 2024, met ratificaties door Indonesië, São Tomé en Príncipe, Sierra Leone en de Salomonseilanden, waardoor het aantal staten die voor een algeheel verbod zijn op 73 kwam. Aan het einde van het jaar hadden nog eens 25 staten het verdrag ondertekend maar nog niet geratificeerd.

Ter voorbereiding van de derde vergadering van staten die het TPNW hebben ondertekend, een vergadering die

WERELDWIJDE VOORRADEN SPLIJTSTOFFEN IN 2024

Het explosieve materiaal dat gebruikt wordt in kernwapens is splijtbaar materiaal, ofwel hoogverrijkt uranium (HVU) of afgescheiden plutonium. China, Frankrijk, Pakistan, Rusland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten hebben zowel HVU als plutonium geproduceerd voor gebruik in hun kernwapens; India en Israël hebben voornamelijk plutonium geproduceerd. Noord-Korea heeft plutonium geproduceerd voor gebruik in kernwapens, maar er wordt aangenomen dat het ook HVU produceert voor kernwapens. Alle staten met een civiele nucleaire industrie zijn in staat om splijtbaar materiaal te produceren.

Een groep van twaalf staten onder leiding van Japan zette in 2024 een proces in gang voor onderhandelingen over een verdrag dat de productie van splijtstoffen beperkt.

Het International Panel on Fissile Materials (Internationaal Panel voor Splijtstoffen) verzamelt informatie over de wereldwijde voorraden splijtstoffen.

Wereldwijde voorraden (in tonnen) in 2024

<i>Hoogverrijkt uranium</i>	1.240
In of beschikbaar voor wapens	1.100
Niet direct beschikbaar voor wapens	
Onbeveiligd	130
Beveiligd/bewaakt	10
<i>Afgescheiden plutonium</i>	565
In of beschikbaar voor wapens	140
Niet direct beschikbaar voor wapens	
Onbeveiligd	265
Beveiligd/bewaakt	160

plaatsvond in 2025, hebben informele werkgroepen het tussentijdse raadplegingsproces voortgezet. Sommige aandachtsgebieden van het proces kwamen terecht in resoluties die werden aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, waaronder een resolutie tot oprichting van een onafhankelijk wetenschappelijk panel dat de gevolgen van een

kernoorlog zal bestuderen. De resolutie werd goedgekeurd met de steun van 144 staten, waaronder het nucleair bewapende China. Slechts drie staten stemden tegen (Frankrijk, Rusland en het Verenigd Koninkrijk). De laatste studie over dit onderwerp in opdracht van de VN werd gepubliceerd in 1988.

Dynamiek van regionale ontwapening en non-proliferatie

Door de gespannen veiligheidssituatie op het Koreaanse schiereiland ervaren velen een hoger risico op escalatie, zeker gezien de voortdurende diplomatieke impasse op het terrein van nucleaire ontwapening in de Democratische Volksrepubliek Korea (Noord-Korea). Deze spanning droeg ook bij aan bezorgdheden over proliferatie.

Als reactie op de vermeende dreiging van Noord-Korea wordt er hevig gedebatteerd binnen de Republiek Korea (Zuid-Korea) over het zelf verwerven van kernwapens.

In het Midden-Oosten werd de politieke strategie van Iran met betrekking tot zijn nucleaire status in toenemende mate beïnvloed door het escalerende conflict met Israël in 2024. In binnenlandse debatten werd nagedacht over de mogelijke voordelen van nucleaire afschrikking om de militaire kwetsbaarheid aan te pakken, terwijl de Iraanse regering zich bleef inzetten voor nucleaire terughoudendheid. De Iraanse regering wil onderhandelen over de hervatting van het Joint Comprehensive Plan of Action, waaruit de VS zich in 2018 heeft teruggetrokken.

Arabische staten en Iran herhaalden ook hun engagement voor de norm tegen kernwapens. Zij spraken zich hierover uit in november 2024, op de vijfde VN-conferentie over de oprichting van een zone in het Midden-Oosten die vrij is van massavernietigingswapens. Net als in

voorgaande jaren was Israël – de enige nucleair bewapende staat in de regio – wel uitgenodigd, maar nam het niet deel. De deelnemers (22 staten uit het Midden-Oosten en Afrika) zagen de afwezigheid van Israël als een belangrijke uitdaging.

Aanvallen op Oekraïense nucleaire sites

De herhaalde aanvallen op Oekraïense kerncentrales in 2024 onderstreepten het ontbreken van normatieve kaders om uitdagingen op het gebied van nucleaire veiligheid en nucleaire beveiliging aan te pakken in omstandigheden van een groot gewapend conflict. De voortdurende Russische aanvallen op kritieke infrastructuur in Oekraïne maakten de uitdagingen op het gebied van nucleaire veiligheid, beveiliging en veiligheidscontroles in 2024 nog groter. De Internationale Organisatie voor Atoomenergie bleef gedurende heel 2024 consequent aanwezig in Oekraïne. ●

9. CHEMISCHE WAPENS EN VEILIGHEIDSRISICO'S

Chemische wapens zijn verboden volgens het Verdrag inzake Chemische Wapens (CWC) van 1993, dat in 1997 in werking trad en in december 2024 193 staten telde die het verdrag hadden ondertekend. De Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens (OPCW) houdt toezicht op de uitvoering van het CWC en is verantwoordelijk voor het verifiëren van de ontwapening van chemische wapens en helpt ervoor te zorgen dat giftige chemische stoffen alleen worden gebruikt voor doeleinden die niet verboden zijn door het CWC. Sinds de laatste voorraden chemische wapens die door CWC-staten zijn opgegeven in 2023 zijn vernietigd onder verificatie van de OPCW, is de focus verder verschoven naar het voorkomen dat chemische wapens opnieuw opduiken.

Beschuldigingen van en reacties op het gebruik van chemische wapens

Hoewel het CWC een van de meest succesvolle ontwapeningsverdragen is, heeft het te kampen gehad met aanzienlijke uitdagingen en nalevingsproblemen, en deze bleven van invloed op de chemische ontwapening in 2024. Syrië dat, in 2013, in de nasleep van een grote chemische wapenaanval in Ghouta, tot het CWC toetrad en als gevolg daarvan het chemische wapenprogramma elimineerde dat het had aangegeven, wordt er sinds 2014 van verdacht zijn verplichtingen onder het CWC niet na te komen. Onafhankelijke OPCW-onderzoeken hebben aangetoond dat Syrië meerdere malen chemische wapens heeft gebruikt. In december 2024 had Syrië zijn naleving van het CWC nog niet hersteld en bleef het onderworpen aan de nalevingsmaatregelen van het verdrag.

**VERMEEND GEBRUIK VAN
OPROERBESTRIJDINGSMIDDELEN
EN GIFTIGE CHEMICALIËN IN
OEKRAÏNE**

Eind 2024 bevestigde de Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens de aanwezigheid van een middel voor oproerbeheersing op slagvelden in Oekraïne. Dit voedde de bezorgdheid dat Rusland oproerbeheersingsmiddelen zou gebruiken als instrument in de oorlogvoering, wat een ernstige schending zou zijn van de Conventie over Chemische Wapens uit 1993.

De onverwachte val van de regering van president Bashar al-Assad in december 2024 kan echter de volledige eliminatie van het Syrische chemische wapenprogramma mogelijk maken.

**Controle en ontwapening
van chemische wapens**

De conflicten in Syrië en Oekraïne hebben het functioneren van de OPCW op verschillende manieren beïnvloed. Ten eerste zijn de beleidsorganen van de OPCW sterk gepolariseerd en kunnen ze al jaren geen consensus bereiken over compliance-gerelateerde onderwerpen of over de begroting van de organisatie. Ten tweede is het technisch secretariaat van de OPCW het onderwerp geweest van desinformatiecampagnes – dit in verband met de beschuldigingen van het gebruik van chemische wapens door Rusland en Syrië – bedoeld om de geloofwaardigheid van de OPCW en het vertrouwen in haar onpartijdigheid en technische expertise te ondermijnen. Tegelijkertijd blijft de OPCW veel internationale activiteiten uitvoeren die onder andere gericht zijn op het verifiëren van het vreedzame gebruik van giftige chemische stoffen in de industrie, het verbeteren van de veiligheid en beveiliging van chemische

stoffen, het op de hoogte blijven van relevante wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen, het bieden van internationale samenwerking en bijstand aan haar lidstaten op verschillende gebieden en het bijdragen aan de preventie van chemisch terrorisme. ●

10. BIOLOGISCHE WAPENS EN VEILIGHEIDSRISICO'S

Biologische wapens bestaan uit bacteriën, virussen of gifstoffen die via een overbrengingsmechanisme worden verspreid om schade toe te brengen. Ze zijn verboden onder internationaal recht. Het belangrijkste wettelijke instrument om biologische oorlogsvoering te verbieden is het Verdrag tot verbod van Biologische en Toxinwapens (BTWC) uit 1972. Het BTWC is op weg naar universaliteit, met Tuvalu en Micronesië die in 2024 tot het verdrag toetraden, waardoor het aantal staten die het verdrag ondertekend hebben op 188 komt. Nog eens vier staten hebben het verdrag ondertekend maar niet geratificeerd.

Het bredere regime rond biologische wapens omvat het Protocol van Genève uit 1925, dat het gebruik van chemische en biologische wapens in oorlogssituaties verbiedt, en een groeiend aantal andere maatregelen, waaronder exportcontrole-regelingen zoals de Australiëgroep, de zogeheten 'Mechanismen' van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties voor onderzoek naar vermeend gebruik van chemische en biologische wapens (zie hier beneden), en Resolutie 1540 van de VN-Veiligheidsraad, die in 2024 twintig jaar bestaat. Deze bredere maatregelen dienen allemaal om aspecten van het verbod op en de preventie van biologische wapens te versterken.

Beschuldigingen van niet-naleving van het BTWC

De huidige geopolitieke spanningen blijven de inspanningen voor ontwapening en non-proliferatie van biologische wapens beïnvloeden. De langdurige en strategische desinformatiecampagne van Rusland over de vermeende snode activiteiten in

Westerse 'biolabs' is aanzienlijk geëscaleerd na de invasie van Oekraïne in februari 2022. Rusland zette deze campagne voort in 2024 en gebruikte elke gelegenheid en elk internationaal forum om de internationale architectuur tegen biologische wapens te ondermijnen.

Ontwapening en non-proliferatie van biologische wapens

De belangrijkste activiteiten op het gebied van biologische ontwapening en non-proliferatie in 2024 vonden plaats in het kader van de werkgroep voor de versterking van het BTWC, de vergadering van 2024 van de staten die het BTWC ondertekend hebben, en het Eerste Comité van de Algemene Vergadering van de VN. In 2024 heeft de Algemene Vergadering ook het Pact voor de Toekomst aangenomen, waarin staten zich er onder meer toe verbinden te streven naar een wereld zonder biologische wapens en ervoor te zorgen dat degenen die verantwoordelijk zijn voor het gebruik van deze wapens worden geïdentificeerd en ter verantwoording worden geroepen.

De werkgroep voor de versterking van het BTWC is in 2024 halverwege gekomen en heeft enige vooruitgang geboekt, grotendeels doordat de staten die het verdrag ondertekend hebben zich gericht hebben op pragmatische en stapsgewijze benaderingen. Er worden twee nieuwe Mechanismen voorgesteld: één voor internationale samenwerking en bijstand (ICA, het International Cooperation and Assistance Mechanism) en één voor de evaluatie van wetenschap en technologie (S&T, het Science and Technology Review Mechanism). Het ICA-mechanisme zou de uitvoering van artikel X van het BWC, dat vreedzaam gebruik van biologische agentia

bevordert, vergemakkelijken, terwijl het S&T-mechanisme wetenschappelijke ontwikkelingen die relevant zijn voor het BTWC zou evalueren en beoordelen, en de verdragsstaten van advies zou dienen. Er is brede steun voor de twee mechanismen in de werkgroep, maar eind 2024 was er nog geen definitief akkoord, en op de tiende BWC-toetsingsconferentie in 2027 zal men nog veel werk moeten verzetten om de verdeeldheid te overwinnen. ●

11. CONTROLE OP CONVENTIONELE WAPENS EN DE REGULERING VAN ONMENSELIJKE WAPENS

Het belangrijkste multilaterale verdrag voor de regulering van onmenselijke wapens is het Verdrag betreffende onmenselijke wapens (CCW) uit 1981. Er zijn ook aparte verdragen over antipersoonsmijnen (APM's) en clustermunitie. Een klein aantal staten dat ervoor heeft gekozen om wapens te behouden, te ontwikkelen of te gebruiken die door anderen als onmenselijk worden beschouwd, heeft herhaaldelijk een veto uitgesproken of de voortgang van de versterking van het CCW-regime geblokkeerd. Andere categorieën conventionele wapens die aanleiding geven tot humanitaire bezorgdheid, zoals handvuurwapens en lichte wapens, worden behandeld in andere juridische en politieke processen.

Clustermunitie en antipersoonsmijnen

De humanitaire gevolgen van clustermunitie, die submunitie verspreidt over een groot en onregelmatig gebied, waarbij niet alle submunitie direct ontploft – en de schade die dergelijke wapens toebrengen aan burgers, worden behandeld door het Verdrag inzake clustermunitie (CCM, Convention on Cluster Munitions) van 2008. In 2024 zijn er geen nieuwe staten toegetreden tot het CCM, maar één van de 112 staten die het verdrag ondertekenden (Litouwen) heeft het proces voor zijn terugtrekking uit het verdrag in gang gezet. Deze beslissing was ongekend: geen enkele staat heeft zich ooit teruggetrokken uit een van de vijf belangrijkste wereldwijde verdragen die een hele wapencategorie verbieden – het CCM uit 2008, het APMB-verdrag uit 1997, het Verdrag tot verbod van Biologische en Toxinewapens (BTWC) uit 1972, het

AANVALLEN OP COMMUNICATIE-APPARATUUR IN LIBANON EN SYRIË

Bij twee aanvallen in september 2024, die grotendeels aan Israël werden toegeschreven, ontploften piepers die werden gebruikt door honderden leden van de paramilitaire groep Hezbollah bijna gelijktijdig in Libanon en Syrië, waarbij ten minste twaalf mensen omkwamen en duizenden anderen gewond raakten. Een dag later ontploften duizenden walkietalkies die werden gebruikt door Hezbollah-leden in Libanon, waarbij minstens twintig doden en honderden gewonden vielen. Mensenrechten-deskundigen van de Verenigde Naties noemden de aanvallen een ‘angstaanjagende schending van het internationaal recht’.

Verdrag inzake chemische wapens (CWC) uit 1993, en het Verdrag tot verbod op kernwapens (TPNW) uit 2017 – of uit de historische Vierde Conventie van Genève uit 1949 of de Aanvullende Protocolen daarbij, uit 1977.

Oekraïne was het enige land ter wereld waar clusterprojectielen op grote schaal werd gebruikt in 2024, voornamelijk door Rusland, maar ook door Oekraïne. De Verenigde Staten leverden in 2024 een niet nader gespecificeerde hoeveelheid clusterprojectielen aan Oekraïne. Door APM's van Amerikaanse makelij aan Oekraïne te leveren braken de Verenigde Staten in november 2024 een de facto wereldwijd verbod op de internationale overdracht van APM's dat sinds midden jaren negentig van kracht was.

Explosieve wapens in bevolkte gebieden

Het gebruik van explosieve wapens in bevolkte gebieden (Explosive Weapons in Populated Areas, EWIPA) bleef wijdverspreid in grote gewapende conflicten in 2024, met bijzonder verwoestende gevolgen

in de Democratische Republiek Congo, Libanon, Myanmar, Pakistan, Palestina (Gaza), Soedan, Syrië en Oekraïne. In een politieke verklaring die in 2022 door 83 staten werd aangenomen, wordt getracht de humanitaire gevolgen van het gebruik van EWIPA aan te pakken. Tijdens de eerste vervolgonferentie in 2024 werd het belang van de verklaring opnieuw bevestigd en werd ernaar gestreefd de uitvoering ervan te versterken. ●

12. KUNSTMATIGE INTELLIGENTIE EN INTERNATIONALE VREDE EN VEILIGHEID

De vooruitgang op het gebied van kunstmatige intelligentie (AI) biedt enorme voordelen, maar kan ook nieuwe bedreigingen vormen voor de internationale vrede en veiligheid, of bestaande dreigingen versterken. De afgelopen jaren hebben veel staten het belang ingezien van het beheersen van deze complexe risico's – zowel van civiele als van militaire AI – en hebben zij nieuwe fora en initiatieven opgezet. In 2024 verdiepten deze staten hun betrokkenheid bij lopende initiatieven. Hoe deze initiatieven zich verder ontwikkelen, als elkaar aanvullend of concurrerend, blijft een open vraag.

Militaire AI

In de afgelopen tien jaar heeft het internationale beleidsgesprek over militair gebruik van AI zich vooral gericht op autonome wapensystemen (AWS), die doorgaans worden gekarakteriseerd als wapensystemen die, eenmaal geactiveerd, doelen kunnen selecteren en aanvallen zonder menselijke tussenkomst. Sinds 2023 is het gesprek echter uitgebreid naar andere militaire toepassingen van AI, op gebieden als doelbepaling, planning en inlichtingenanalyse, door middel van wat doorgaans wordt aangeduid als beslissingsondersteunende systemen op basis van AI. Gerapporteerde toepassingen van AI in huidige gewapende conflicten, met name in Gaza en Oekraïne, illustreren dat militaire AI een dringende kwestie is voor beleidsmakers.

Tijdens de bijeenkomsten in 2024 van de groep van regeringsdeskundigen over 'dodelijke autonome wapensystemen' (Lethal Autonomous Weapon Systems,

DOCUMENTEN OVER AI-GOVERNANCE IN 2024

De belangrijkste documenten over AI-governance die in 2024 zijn aangenomen, zijn:

De *Artificial Intelligence Act (AI Act)*: de eerste bindende verordening specifiek over AI die in maart 2024 door de Europese Unie (EU) is aangenomen.

Seoul Ministerial Statement for Advancing AI Safety, Innovation and Inclusivity: gezamenlijk bekrachtigd door 27 staten en de EU tijdens de Seoul AI Safety Summit in mei 2024.

'*Blueprint for Action*' for Responsible AI in the Military: aangenomen door 63 landen tijdens de tweede internationale top over verantwoorde kunstmatige intelligentie in het militaire domein (Responsible AI in the Military Domain) (REAIM 2024) in Seoul in september 2024.

Pact for the Future en Global Digital Compact: aangenomen tijdens de VN-top over de toekomst in september 2024. Beide documenten bevatten diverse toezeggingen met betrekking tot AI-governance.

UN General Assembly Resolution on the Implications of AI in the Military Domain for International Peace and Security: aangenomen in de Eerste Commissie in december 2024.

LAWS) stonden drie onderwerpen centraal: kenmerken en definities van LAWS, toepassing van het internationaal humanitair recht (IHR) en maatregelen om naleving van het IHR te waarborgen en risico's te beperken.

Civiele AI

Civiele AI-ontwikkelingen kunnen ook risico's voor de vrede en veiligheid inhouden. Sommige AI-modellen zouden kwaadwillende actoren kunnen helpen toegang te krijgen tot cruciale kennis om verboden wapens te ontwikkelen en te

gebruiken. AI verhoogt bovendien de capaciteit en verlaagt de drempel voor cybercriminelen en hackers om schadelijke operaties uit te voeren. Bovendien kunnen generatieve AI-instrumenten worden misbruikt om desinformatie te verspreiden. Staten probeerden deze risico's in 2024 via verschillende fora te beperken. Opvallende multilaterale inspanningen waren onder meer processen voor de governance van technologie onder leiding van de Verenigde Naties en de AI Safety Summit. ●

13. CYBER- EN DIGITALE BEDREIGINGEN

Het cyberdomein is voortdurend in ontwikkeling en dat geldt ook voor de impact ervan op de bredere geopolitiek. Het was een cruciaal jaar voor cyber- en digitale governance, met verschillende multilaterale diplomatieke processen die uitmondde in de goedkeuring van nieuwe instrumenten en kaders. Andere governance-inspanningen waren gericht op het aanpakken van specifieke cyberdreigingen of het verbeteren van regionale samenwerking.

Cybertrends

Cyberdreigingen ontwikkelden zich in 2024 op meerdere fronten en op verschillende manieren. Conflictgebieden in Israël-Gaza, Soedan en Oekraïne waren bijvoorbeeld getuige van cyberoperaties in verschillende vormen, variërend van aanvallen op kritieke infrastructuur tot beïnvloedingscampagnes. Ransomware-incidenten escaleerden wereldwijd, met gezondheidszorgsystemen als doelwit. In de Indo-Pacifische regio ontstonden ongekend veel zwendelpraktijken in het kader van cybercriminaliteit. Grote spionagecampagnes brachten kritieke kwetsbaarheden in telecommunicatie- en overheidsnetwerken aan het licht, terwijl meerdere incidenten met schade aan onderzeese kabels de kwetsbaarheid van wereldwijde connectiviteit benadrukten. De vele verkiezingen van het jaar werden op grote schaal verstoord door DDoS-aanvallen (Distributed Denial of Service) en beïnvloedingsoperaties. Technologieën voor kunstmatige intelligentie veranderden het cyberbeveiligingslandschap, waardoor zowel de offensieve als de defensieve capaciteiten toenamen. Dit werd een

HET VN-VERDRAG TEGEN CYBERCRIMINALITEIT

In december 2024 nam de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties bij consensus het VN-verdrag tegen cybercriminaliteit aan. Het is het eerste juridisch bindende VN-instrument dat cyberkwesties aanpakt, en het eerste internationale strafrechtelijke verdrag in meer dan twintig jaar. Het stelt een kader vast voor internationale samenwerking bij het voorkomen, onderzoeken en vervolgen van cybermisdaden. Critici vrezen dat sommige van de brede bepalingen van het verdrag de privacy en vrijheid van meningsuiting kunnen ondermijnen en gebruikt kunnen worden voor politieke onderdrukking.

speerpunt in beleids- en governance-inspanningen.

Cybergovernance

Cybergovernance bleef zich ontwikkelen en bestond uit een lappendeken van initiatieven die op meerdere niveaus werden uitgevoerd en waarbij meerdere actoren betrokken waren. Het jaar kende belangrijke ontwikkelingen in de inspanningen onder leiding van de Verenigde Naties met de goedkeuring van het VN-verdrag tegen cybercriminaliteit en het VN-pact voor de toekomst met het daaraan gehechte Global Digital Compact. De open werkgroep (Open-Ended Working Group, OEWG) over informatie- en communicatietechnologieën produceerde een derde consensusrapport, maar er blijft fundamentele verdeeldheid bestaan tussen staten die pleiten voor nieuwe wettelijk bindende overeenkomsten en staten die de nadruk leggen op de implementatie van bestaande wetten en normen. Deze verschillen zullen waarschijnlijk van invloed zijn op beslissingen over de toekomst van het VN-beheer van

cyberveiligheid in 2025, wanneer het mandaat van de OEWG afloopt.

Naast formele institutionele kaders zijn er regionale coalities en coalities van gelijkgestemden ontstaan om specifieke uitdagingen en contexten aan te pakken. Het Pall Mall Process werd in 2024 gelanceerd, focussend op commerciële instrumenten voor cyber-inbraak. Het International Counter Ransom-ware Initiative breidde in de loop van het jaar zijn ledenbestand uit. ●

14. BEHEER VAN RUIMTEVEILIGHEID

De ruimte is sinds het begin van het ruimtetijdperk voor militaire doeleinden gebruikt. In de huidige geopolitieke context vormen toenemende concurrentie en verhoogde spanningen in verband met ruimteactiviteiten echter een toenemende bedreiging voor ruimtesystemen. In 2024 bijvoorbeeld bleven verschillende staten interesse tonen in het ontwikkelen van ‘counterspace’-capaciteiten met de mogelijkheid om ruimtesystemen aan te vallen. Deze nieuwe bedreigingen zijn zeer zorgwekkend, gezien de parallele groei van civiele ruimtevaartactiviteiten en de algehele maatschappelijke afhankelijkheid van ruimtesystemen.

Ruimtevaart voor militaire doeleinden

In 2024 werden talrijke incidenten van interferentie met ruimtesystemen gemeld tijdens aanhoudende oorlogen in Europa en het Midden-Oosten. Dergelijke interferenties hadden aanzienlijke gevolgen voor civiele eindgebruikers, met name door de verstoring van in de ruimte gestationeerde navigatiediensten, waardoor het luchtverkeer werd omgeleid. De rol van de ruimtevaart voor militaire doeleinden, ook in hedendaagse oorlogsvoering, is ook prominenter geworden met de levering door SpaceX van Starlink communicatiesatellieten voor civiele en militaire gebruikers in Oekraïne, en satellietbeelden van Planet Lab die de omvang van de verwoesting door Israëlische bombardementen op Gaza in beeld brengen. Daarnaast is de NAVO begonnen met het nemen van stappen om industriële partners die ruimtediensten aan haar leveren te beschermen, en heeft ze aangegeven dat er in 2025 een officiële commerciële NAVO-strategie voor de ruimte komt.

ZORGEN OVER EEN RUSSISCH NUCLEAIR ANTISATELLIETWAPEN

In februari 2024 kwamen er berichten uit de Verenigde Staten dat Rusland werkt aan een nieuw kernwapen dat afgevuurd kan worden op satellieten. De berichten leidden tot concurrerende resoluties in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, die niet werden aangenomen. Staten stelden de kwestie later echter aan de orde in de Algemene Vergadering van de VN. Een resolutie die de verplichtingen herhaalt om dergelijke wapens niet in de ruimte te plaatsen en er bij staten op aandringt om af te zien van de ontwikkeling ervan, werd daar met succes aangenomen.

Multilaterale discussies over veiligheid in de ruimte

Sterkere regulering van de ruimte is nodig om stabiliteit te waarborgen, onbedoelde escalatie te voorkomen en civiele gebruikers te beschermen. Een positieve stap voorwaarts is dat het meest recente proces voor ruimteveiligheid van de Verenigde Naties, een groep van regeringsdeskundigen (Group of Governmental Experts, GGE) over verdere praktische maatregelen ter voorkoming van een wapenwedloop in de ruimte (Prevention of an Arms Race in Outer Space, PAROS), bij consensus een rapport heeft aangenomen. Twee andere VN-processen die in 2023 werden voorgesteld om gelijktijdig open werkgroepen (OEWG's) op te richten, werden door een besluit van de Algemene Vergadering van de VN in 2024 met succes tot één proces samengevoegd.

Tijdens de sessies van de nieuwe OEWG in 2025 hebben staten de gelegenheid om principes van het ruimterecht uit te werken en definities te zoeken voor – of in ieder geval te proberen tot gemeenschappelijke inzichten te komen over – de termen die in de ruimteverdragen worden

gebruikt. Het uitwisselen van standpunten over de rol van ruimtesystemen in kritieke infrastructuur zou de eerste stap kunnen zijn in de discussie over de vraag hoe dergelijke systemen bestand kunnen worden gemaakt tegen aanvallen of interferenties. ●

15. CONTROLE OP DUALUSE- EN WAPENHANDEL

Het geheel van mondiale, multilaterale en regionale instrumenten dat beoogt overeengekomen normen vast te leggen en te bevorderen voor de controle op de handel in militaire goederen en goederen voor tweërlei gebruik (dual-use), stond in 2024 onder grote druk. Dit kwam door geopolitieke spanningen, gewapende conflicten en snelle technologische vooruitgang. Staten handelen steeds vaker unilateraal of via alternatieve kaders wanneer ze nieuwe controles op de overdracht van producten instellen of de overdracht naar bestemmingen beperken. Er zijn echter geen noemenswaardige pogingen gedaan om de bestaande instrumenten te ontmantelen, wat erop wijst dat veel staten ze blijven waarderen.

Het Wapenhandelsverdrag

Tien jaar na de inwerkingtreding heeft het Wapenhandelsverdrag (ATT, Arms Trade Treaty) uit 2013 nog niet alle doelen bereikt waarop veel staten en niet-gouvernementele organisaties hadden gehoopt. Verscheidene belangrijke wapenexporteurs en -importeurs zijn nog steeds niet toegetreden tot het verdrag en er zijn opvallende hiaten in het aantal initiële rapporten en jaarrapporten dat staten indienen. De inhoudelijke discussies die in 2024 werden gevoerd over wapen-overdrachten naar Israël gaven echter aan dat het ATT ruimte kan bieden voor diepgaande discussies over hoe staten het verdrag toepassen bij het beoordelen van wapenexporten naar een bepaalde bestemming. Daarnaast heeft de politieke verklaring die is aangenomen ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van het verdrag de potentie om een belangrijke

GELDENDE VN- EN EU-WAPEN-EMBARGO'S, 2024

Verenigde Naties (13 embargo's)

• Afghanistan (NGS: Taliban) • Centraal-Afrikaanse Republiek (gedeeltelijk; NGS)
• Democratische Republiek Congo (NGS)
• Haïti (NGS) • Irak (NGS) • ISIL (Da'esh), Al Qaida en daarmee verbonden personen en entiteiten (NGS) • Jemen (NGS) • Korea, Noord • Libanon (NGS) • Libië (gedeeltelijk; NGS) • Somalië (NGS) • Soedan (gedeeltelijk; Darfoer) • Zuid-Soedan (gedeeltelijk; NGS)

Europese Unie (22 embargo's)

Uitvoeringen van VN-embargo's (11):
• Afghanistan (NGS: Taliban) • Centraal-Afrikaanse Republiek (gedeeltelijk; NGS)
• Democratische Republiek Congo (gedeeltelijk; NGS) • Haïti (NGS) • Irak (NGS) • ISIL (Da'esh), Al Qaida en daarmee verbonden personen en entiteiten (NGS)
• Jemen (NGS) • Korea, Noord • Libanon (NGS) • Libië (gedeeltelijk; NGS) • Somalië (NGS)

Wapenembargo's van de EU met een ruimere werkingssfeer dan die van hun tegenhangers in de VN (2):

• Soedan • Zuid-Soedan

Embargo's zonder VN-tegenhanger (9):

• China • Egypte • Iran • Myanmar
• Rusland • Syrië • Venezuela • Wit-Rusland
• Zimbabwe

ISIL = Islamitische Staat in Irak en de Levant;
NGS = Niet-Gouvernementele Strijdkrachten;
gedeeltelijk = embargo staat overdracht van wapens aan de regering van de doelstaat toe mits aan bepaalde voorwaarden is voldaan.

discussie op gang te brengen over de toekomstige focus van het ATT.

Multilaterale wapenembargo's

In 2024 waren er 13 VN-embargo's en 22 EU-embargo's van kracht. De Global Export Control Coalition, een groep van 39 staten die in 2022 werd opgericht, probeerde haar wapenembargo's tegen

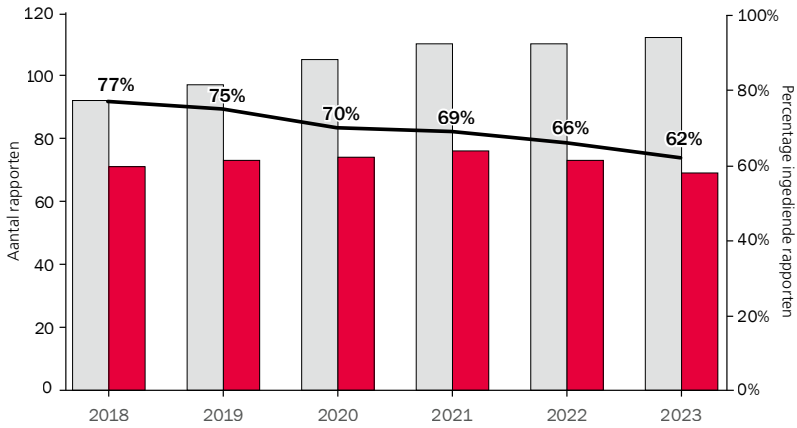
Wit-Rusland en Rusland uit te breiden en toe te passen. Er werden geen nieuwe multi-laterale wapenembargo's opgelegd. Er blijft grote verdeeldheid bestaan over het opleggen, handhaven en naleven van VN-wapenembargo's. De Verenigde Staten en verschillende Europese landen verzetten zich tegen een wapenembargo tegen Israël, waartoe de meeste landen in de Algemene Vergadering van de VN hadden opgeroepen. Er was duidelijk bewijs van grote hoeveelheden wapenoverdrachten naar Libië en Jemen in strijd met multilaterale embargo's, terwijl Rusland openlijk het VN-wapenembargo tegen de Democratische Volksrepubliek Korea (Noord-Korea) schond en een veto uitsprak tegen de voortzetting van het werk van het VN-deskundigenpanel dat moest toezien op de uitvoering ervan. De steun van Rusland en China voor de handhaving van het wapenembargo tegen Soedan (Darfoer) geeft echter aan dat zij deze beleids-instrumenten in sommige gevallen als legitiem en noodzakelijk beschouwen.

Exportcontroleregelingen

De gevolgen van de Russische inval in Oekraïne bleven het werk van de multi-laterale exportcontroleregimes beïnvloeden, zoals dat van de Australiëgroep (aangaande chemische en biologische wapens), het Missile Technology Control Regime, de Nuclear Suppliers Group en het Wassenaar Arrangement inzake export-controles op conventionele wapens en goederen en technologieën voor dual-use. De derde resolutie van de Algemene Vergadering van de VN over 'internationale samenwerking voor vreedzaam gebruik' die in 2024 werd aangenomen, benadrukte ook de kritiek van veel staten op zowel de regelingen als de nationale exportcontrole-maatregelen.

AANTAL STATEN DIE HET WAPENHANDELSVERDRAG ONDERTEKENDEN EN DIE JAARVERSLAGEN HEBBEN INGEDIEND, 2018-2023

Verplicht om een rapport in te dienen
  Ingediend rapport
  Percentage van vereiste verslagen ingediend

Ondanks deze uitdagingen zijn de regelingen er toch in geslaagd om de controlelijsten stapsgewijs bij te werken en technische besprekingen vooruit te helpen.

EU-controles

In de loop van 2024 heeft de EU stappen ondernomen om haar gemeenschappelijk wettelijk kader voor controles op de uitvoer, tussenhandel, doorvoer en overlading van militaire producten en producten voor dual-use te versterken.

De Europese Commissie stelde voorstellen op voor harmonisatie van controles onder de EU-dual-use verordening en het EU-screenings-mechanisme voor buitenlandse directe investeringen. Het doel hiervan is, de EU-strategie voor economische veiligheid voor 2023 te ondersteunen en een antwoord te bieden op de uitdagingen waarmee het werk van de multilaterale uitvoercontrole-regelingen wordt geconfronteerd. De herziening van het gemeenschappelijk standpunt over wapenexporten, die volgens planning eind 2024 afgerond had moeten zijn, liep door in 2025. ●

**Geldende verdragen inzake
wapenbeheersing en ontwapening,
1 januari 2025**

- 1925 Protocol inzake het verbod om bij oorlogen gebruik te maken van verstikkende, giftige en andere gassen, en van bacteriologische oorlogstechnieken (Protocol van Genève 1925)
- 1948 Verdrag inzake het voorkomen en bestraffen van de misdaad van genocide (Genocideverdrag)
- 1949 Vierde Conventie van Genève betreffende de bescherming van burgers in oorlogstijd; en de Protocollen I en II betreffende de bescherming van slachtoffers van internationale en niet-internationale gewapende conflicten (1977)
- 1959 Verdrag inzake Antarctica
- 1963 Verdrag tot het verbod op kernwapenproeven in de atmosfeer, in de ruimte en onder water (Gedeeltelijk Kernstopverdrag, PTBT)
- 1967 Verdrag inzake de beginselen waaraan de activiteiten van staten zijn onderworpen bij het onderzoek en gebruik van de ruimte, met inbegrip van de maan en andere hemellichamen (Ruimteverdrag)
- 1967 Verdrag tot verbod van kernwapens in Latijns-Amerika en het Caribisch gebied (Verdrag van Tlatelolco)
- 1968 Verdrag inzake de niet-verspreiding van kernwapens (Non-Proliferatieverdrag, NPV)
- 1971 Verdrag inzake het verbod op het plaatsen van kernwapens en andere massavernietigingswapens op de zeebodem en de oceanabodem en in de ondergrond daarvan (Zeebodemverdrag)
- 1972 Verdrag tot verbod op de ontwikkeling, de productie en de aanleg van voorraden van bacteriologische (biologische) en toxinewapens en inzake de vernietiging van deze wapens (Verdrag tot verbod van Biologische en Toxinewapens, BTWC)
- 1974 Verdrag inzake de beperking van ondergrondse kernwapenproeven (Drempelverdrag voor het verbod op kernwapenproeven, TTBT)
- 1976 Verdrag inzake ondergrondse kernexplosies met een vredelievend doel (Verdrag inzake vredelievende kernexplosies, PNET)
- 1977 Verdrag inzake het verbod van militair of enig ander vijandelijk gebruik van milieuveranderingstechnieken (ENMOD-verdrag)
- 1980 Conventie inzake de fysieke bescherming van kernmaterialen en kerninstallaties
- 1981 Verdrag inzake het verbod of de beperking van het gebruik van bepaalde conventionele wapens die geacht kunnen worden buitensporig leed te veroorzaken of een niet onderscheidende werking te hebben (CCW of Verdrag betreffende onmenselijke wapens)
- 1985 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in de Stille Zuidzee (Verdrag van Rarotonga)
- 1990 Verdrag inzake conventionele strijdkrachten in Europa (CSE-verdrag)
- 1992 Verdrag inzake het open luchtruim
- 1993 Verdrag tot verbod van de ontwikkeling, de productie, de aanleg van voorraden en het gebruik van chemische wapens en inzake de vernietiging van deze wapens (Verdrag inzake chemische wapens – CWC-verdrag)
- 1995 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Zuidoost-Azië (Verdrag van Bangkok)
- 1996 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Afrika (Verdrag van Pelindaba)
- 1996 Overeenkomst over de subregionale wapenbeheersing (Overeenkomst van Florence)
- 1997 Inter-Amerikaanse conventie tegen het illegaal vervaardigen en verhandelen van vuurwapens, munitie, explosieven en ander daarmee verband houdend materiaal (CIFTA)
- 1997 Verdrag inzake het verbod van het gebruik, de aanleg van voorraden, de productie en overdracht van

- antipersoonsmijnen en de vernietiging ervan (APMB-verdrag)
- 1999 Inter-Amerikaanse conventie inzake de transparantie van aankopen van conventionele wapens
- 2001 Protocol inzake de controle van vuurwapens, munitie en andere aanverwante materialen in de Ontwikkelingsgemeenschap van Zuidelijk Afrika (SADC-regio)
- 2004 Protocol van Nairobi inzake de preventie, controle en vermindering van kleine en lichte wapens in de regio rond de Grote Meren en in de Hoorn van Afrika
- 2006 ECOWAS-conventie over handvuurwapens, lichte wapens, hun munitie en ander daarmee verband houdend materiaal
- 2006 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Centraal-Azië (Verdrag van Semipalatinsk)
- 2008 Verdrag inzake clustermunitie (CCM)
- 2010 Verdrag inzake verdere vermindering en beperking van strategische aanvalswapens (Nieuw START-verdrag)
- 2010 Centraal-Afrikaans verdrag voor de controle op kleine en lichte wapens, hun munitie en alle onderdelen en componenten die kunnen worden gebruikt voor hun fabricage, herstelling en assemblage (Verdrag van Kinshasa)
- 2011 Document van Wenen 2011 inzake vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen
- 2013 Wapenhandelsverdrag (ATT-verdrag)
- 2017 Verdrag tot verbod op kernwapens (TPNW- in werking getreden op 22 januari 2021)

Nog niet van kracht zijnde overeenkomsten, 1 januari 2025

- 1996 Alomvattend Kernstopverdrag (Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty: CTBT)
- 1999 Overeenkomst over de aanpassing van het CFE-Verdrag

Instanties voor veiligheidssamenwerking

Ontwikkelingen in 2024 waren onder andere: de Cookeilanden en Somalië traden toe tot de Internationale Organisatie voor Atoomenergie; een recordaantal van zes lidstaten bleef geschorst van deelname aan de Afrikaanse Unie als gevolg van militaire staatsgrepen; Armenië schortte zijn deelname aan de Collectieve Veiligheidsverdragsorganisatie op; Zweden trad formeel toe tot de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie; Wit-Rusland trad toe tot de Sjanghai Samenwerkingsorganisatie; en Qatar trad toe tot de Haagse Gedragscode tegen de proliferatie van ballistische raketten. ●

CHRONOLOGIE 2024, GESELECTEERDE GEBEURTENISSEN

- 11 jan. Het VK en de VS voeren luchtaanvallen uit op de door Iran gesteunde Houthi's in Jemen als vergelding voor aanvallen op schepen in de Rode Zee.
- 17 feb. Oekraïne trekt zijn troepen terug uit de belangrijke stad Avdiivka en wijt dit aan een gebrek aan door het Westen geleverde wapens.
- 28 mrt. Rusland gebruikt zijn veto in de VN-Veiligheidsraad om een einde te maken aan het werk van het deskundigenpanel dat sinds 2009 belast is met het toezicht op het VN-wapenembargo tegen Noord-Korea.
- 1 apr. Zeven hulpverleners komen om bij een Israëliische aanval in Gaza, wat leidt tot een verontschuldiging van de Israëliische premier Benjamin Netanyahu.
- 16 mei Rusland lanceert een satelliet in een lage baan om de aarde die volgens de VS waarschijnlijk een ruimtewapen is. Rusland verwerpt de beschuldiging.
- 26 juni Demissionair Nederlands premier Mark Rutte wordt benoemd tot de volgende secretaris-generaal van de NAVO.
- 22 juli De heetste dag op aarde wordt bereikt met een gemiddelde temperatuur van 17,16°C, hoger dan het vorige record op 6 juli 2023 (17,08°C).
- 10 aug. Bij een Israëliische luchtaanval op een school en moskee in Gaza, die onderdak bieden aan ontheemden en vermoedelijk een commandopost van Hamas zijn, komen minstens 93 mensen om het leven.
- 6 sep. Litouwen dient zijn akte van terugtrekking uit het Verdrag inzake clustermunities van 2008 (CCM) in.
- 21 okt. China en India komen overeen de spanningen langs hun betwiste grens te verminderen na een vier jaar durende militaire impasse.
- 27 nov. Een staakt-het-vuren wordt overeengekomen tussen Israël en Hezbollah, bemiddeld door Frankrijk en de VS.
- 8 dec. De Syrische president Bashar al-Assad treedt af en vlucht naar Moskou nadat rebellen de hoofdstad Damascus zijn binnengedrongen.

SIPRI-DATABANKEN

Databank van SIPRI over militaire uitgaven (Military Expenditure Database)

Toont de jaarlijkse militaire uitgaven van landen sinds 1949, waardoor de militaire uitgaven van landen kunnen worden vergeleken in lokale valuta tegen lopende prijzen; in Amerikaanse dollars tegen lopende prijzen; in Amerikaanse dollars tegen constante prijzen en wisselkoersen; en als percentage van het bruto binnenlands product.

Databank van SIPRI over wapenindustrie (Arms Industry Database)

Bevat jaarlijkse gegevens over de totale inkomsten en inkomsten uit wapenverkopen en militaire diensten sinds 2002 voor de 100 bedrijven met de hoogste wapenverkopen ter wereld. Gegevens voor Chinese bedrijven zijn opgenomen voor de jaren vanaf 2015.

Databank van SIPRI over Wapenoverdrachten (Arms Transfers Database)

Toont alle internationale overdrachten van belangrijke conventionele wapens sinds 1950. Het is de meest uitgebreide publiekelijk beschikbare bron van informatie over internationale wapenoverdrachten.

Databank van SIPRI over Wapenembargo's (Arms Embargoes Database)

Geeft informatie over alle wapenembargo's die zijn opgelegd door een internationale organisatie, zoals de Europese Unie of de Verenigde Naties, of door een groep landen. Alle embargo's die van kracht zijn, of sinds 1998 van kracht zijn geweest, zijn opgenomen.

Databank van SIPRI over nationale rapporten (National Reports Database)

Biedt links naar alle openbaar toegankelijke nationale verslagen over wapenexport en wordt voortdurend bijgewerkt met links naar nieuw gepubliceerde nationale verslagen over wapenexport.

Databank van SIPRI over multilaterale vredesoperaties (Multilateral Peace Operations Database)

Biedt informatie over alle VN- en niet-VN-vredesoperaties sinds 2000, inclusief locatie, datums van inzet en operatie, mandaat, deelnemende landen, aantal personeelsleden, budgetten en dodelijke slachtoffers.

De SIPRI-databanken kunnen worden geraadpleegd via de SIPRI-website. ●

HOE BESTEL IK HET SIPRI YEARBOOK 2025?

SIPRI Yearbook 2025: Armaments, Disarmament and International Security

Gedrukt en online gepubliceerd door Oxford University Press

ISBN 978-0-19-897979-1

Meer informatie is beschikbaar op www.sipriyearbook.org

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE

Signalistgatan 9
SE-169 72 Solna, Sweden
Telephone: +46 8 655 97 00
Email: sipri@sipri.org
Internet: www.sipri.org

vlaams vredesinstituut

**De vertaling van deze samenvatting werd mogelijk
gemaakt door het Vlaams Vredesinstituut.**

Leuvenseweg 86
1000 Brussel
Tel. 02/552 4591
vredesinstituut@vlaamsparlement.be
www.x.com/Vredesinstituut
www.facebook.com/vlaamsvredesinstituut
www.vlaamsvredesinstituut.eu

SIPRI YEARBOOK 2025

Armaments, Disarmament and International Security

Het SIPRI-jaarboek is een gezaghebbende en onafhankelijke bron van gegevens en analyses over bewapening, ontwapening en internationale veiligheid. Het geeft een overzicht van ontwikkelingen in militaire uitgaven, wapenproductie en wapenhandel, wapens en technologie, en gewapende conflicten en conflictbeheersing, samen met inspanningen om conventionele, nucleaire, chemische en biologische wapens onder controle te krijgen.

Dit boekje is een samenvatting van de 56ste editie van het SIPRI-jaarboek, dat de ontwikkelingen in 2024 behandelt, waaronder:

- *Gewapende conflicten en conflictbeheersing*, met een overzicht van wereldwijde en regionale ontwikkelingen in gewapende conflicten en vredesprocessen
- *Militaire uitgaven, internationale wapenoverdrachten en ontwikkelingen in wapenproductie*, inclusief de gevolgen van de uitgebreide oorlogen in Europa en het Midden-Oosten en de aanhoudende geopolitieke spanningen
- *De proliferatie van raketten en onbemanste luchtvaartuigen*, met de nadruk op het gebruik ervan in de oorlog tussen Rusland en Oekraïne
- *De wereldwijde nucleaire strijdkrachten*, met aandacht voor de nucleaire moderniseringstrends binnen de negen nucleair bewapende staten, evenals verschuivende nucleaire doctrines en ontwikkelingen in het delen van kernwapens
- *Nucleaire wapenbeheersing*, met de dialoog tussen China, Rusland en de Verenigde Staten en binnen multilaterale verdragen, evenals regionale uitdagingen voor ontwapening en non-proliferatie en aanvallen op Oekraïense kerncentrales
- *Chemische en biologische bedreigingen van de veiligheid*, waaronder het onderzoek naar beschuldigingen van het gebruik van chemische en biologische wapens en ontwikkelingen in de internationale rechtsinstrumenten tegen chemische en biologische oorlogsvoering
- *Controle op conventionele wapens en regulering van onmenselijke wapens*, waaronder clustermunities, explosieve wapens in bevolkte gebieden, landmijnen en handvuurwapens en lichte wapens
- *Internationaal bestuur van kunstmatige intelligentie, cyberspace en ruimteveiligheid*, met de nadruk op autonome wapensystemen
- *Controle op dualuse- en wapenhandel*, met inbegrip van ontwikkelingen in het Wapenhandelsverdrag, multilaterale wapenembargo's en exportcontroleregelingen, en het rechtskader van de Europese Unie voor dergelijke controles

Het bevat ook bijgewerkte bijlagen met een lijst van wapenbeheersings- en ontwapenings-overeenkomsten, internationale organen voor veiligheidssamenwerking en belangrijke gebeurtenissen in 2024.